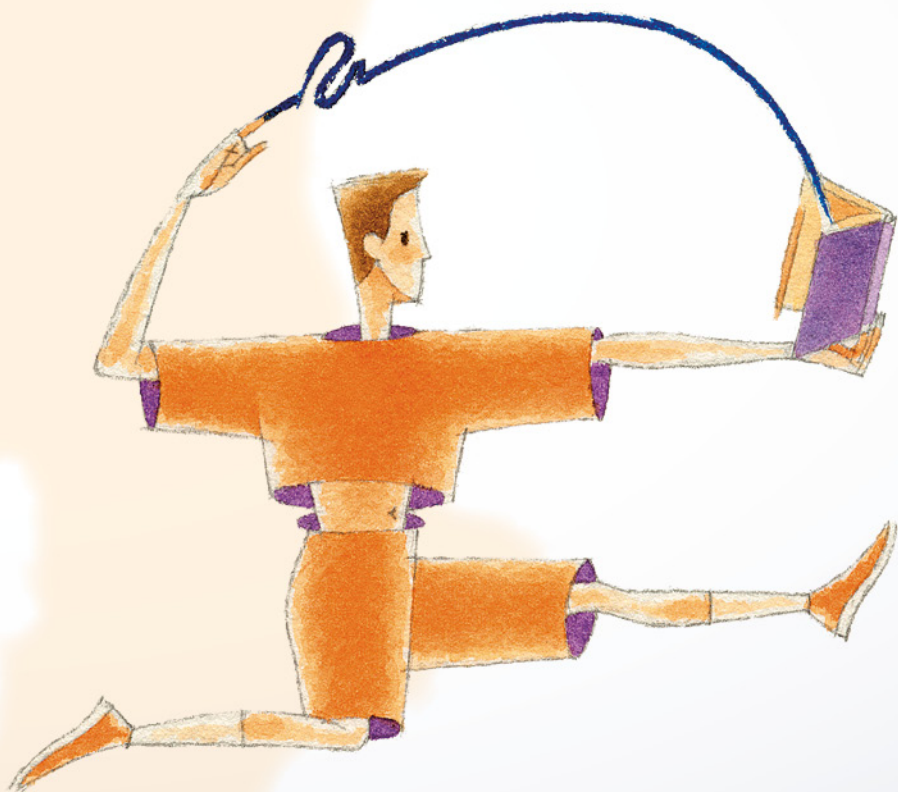

La cendroseta invisible

Aproximació a la literatura infantil i juvenil valenciana

Josep Antoni Fluixà

Durant molts anys he tingut la idea d'escriure una història de la literatura infantil i juvenil valenciana i sempre, per un motiu o per un altre, l'he haguda d'ajornar. Potser, si en compte de ser diplomad en Magisteri, haguera sigut llicenciat en qualsevol disciplina relacionada amb les lletres, m'ho hauria plantejat com una investigació de doctorat. El cas és que, descartada aquesta última via acadèmica, les possibilitats d'arribar a fer realitat la idea inicialment exposada, passaven per un treball personal sense cap seguretat de poder-lo publicar amb bones condicions. A quina editorial li interessaria una història de la literatura infantil i juvenil valenciana? Mentrestant, les meues múltiples activitats –com a mestre, com a assessor editorial, com a activista cultural, com a formador de docents, com a crític i divulgador literari i, fins i tot, com a escriptor– m'impedien emprendre una tasca que, sens dubte, requeria temps i esforç. No obstant això, durant molts anys també he anat llegint llibres sense parar i he pres notes, que m'han servit per a preparar i elaborar sessions de literatura infantil i juvenil per a cursos de formació del professorat, com també per a escriure moltes ressenyes d'obres i molts articles relacionats amb la literatura infantil i juvenil valenciana.

L'interés pel tema, evidentment, em venia per una doble confluència: la meua afició literària –des de ben jove he volgut ser escriptor– i la meua vocació docent que, al cap i a la fi, ha sigut la meua dedicació professional, encara que també he exercit –en hores extres, per dir-ho d'alguna manera– d'assessor editorial amb tot el rigor i la competència amb què ho he sabut fer. Recorde que, quan encara era estudiant de Magisteri, vaig escriure un assaig sobre la polèmica de la dificultat lectora de la poesia formalista dels anys setanta i la necessitat, segons els seus detractors, d'escriure una poesia més clara en el contingut i menys complexa en la forma: una poesia, en definitiva, més

realista i accessible. Amb tota seguretat, es tractava d'una polèmica passada ja de moda quan jo vaig escriure aquell text, però jo era jove i ignorant, i em sentia atret per la modernitat estètica dels escriptors dels anys setanta. En aquell assaig, que vaig presentar a un dels nombrosos premis municipals que abundaven a principis dels anys vuitanta i que a hores d'ara no sé on el puga tindre guardat –és probable que s'haja perdut–, defensava una tesi que després ha estat sempre una convicció que m'ha fet defensar la importància de la literatura infantil i juvenil. Senzillament, trobava aquella polèmica absurda, perquè si des de la infància es planificava una autèntica educació literària, iniciant-la amb textos adequats als infants, en créixer i fer-nos adults adquiríem tots una bona capacitat per a interpretar i gaudir qualsevol tipus de text literari per molt formal que ho fora.

Posteriorment, vaig continuar desenvolupant la meua afició literària escrivint poesia i, paral·lelament, consolidava la meua carrera docent amb la consecució d'una plaça d'ensenyament públic mitjançant unes oposicions l'any 1983. Vull remarcar aquesta doble condició d'escriptor i de mestre perquè és rellevant, almenys per a mi. Quan comence a treballar de mestre, la meua convicció de la importància de la lectura en l'aprenentatge dels infants es reafirma, com també la urgència d'una producció literària valenciana per a infants i joves en la nostra llengua. No hi havia una oferta suficient i variada per a cobrir les lectures necessàries en l'àmbit escolar que complementaren l'aprenentatge de la nostra llengua introduïda en el currículum escolar a partir de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià de l'any 1983. En conseqüència, s'havia d'augmentar la reduïda i feble producció literària valenciana destinada a infants i joves. Els mestres, en un primer moment, començaren a utilitzar els pocs textos que hi havia i els llibres que arribaven al País Valencià d'autors catalans publicats a Catalunya.

Per tant, resulta lògic que, en aquest context, em sentira atret per la literatura infantil i juvenil i que, com a mestre i escriptor vocacional també, començara a escriure narracions infantils,

sense abandonar la meua faceta poètica: vaig publicar poemes en un parell d'antologies generacionals de joves escriptors i l'any 1987 aparegué el meu primer llibre, *Nàufrags sens illa*. De fet, a poc a poc, l'estímul era inevitable. Van començar a aparèixer premis i col·leccions de literatura per a infants i joves. Això va fer que molts mestres intentaren provar sort en la creació literària de textos destinats al seu alumnat i, alguns, ho van fer bé i, amb perseverança i experiència, es van convertir en escriptors de literatura infantil i juvenil. Però no tots ho van aconseguir. Alguns textos naixien més de la voluntat didàctica de l'autor que no del seu saber fer literari. Una cosa és la literatura i una altra la docència. Per això, jo no estava d'acord en absolut amb una creença compartida per molts dels lletraferits de l'època: la literatura infantil i juvenil era cosa de mestres. Tal com expressà un dels assistents en una reunió que es va fer per a elaborar una convocatòria d'ajudes a la creació literària. L'entitat convocant era la Diputació de València i el professor Sanchis Guarner presidia –si la memòria no em falla– la reunió. Com que no hi havia contemplada cap ajuda per als textos de literatura infantil, una de les escriptores presents preguntà per què. La resposta de l'escriptor al·ludit va ser: «la literatura infantil l'han de fer els mestres». Aquella era una convocatòria literària i la justificació estava clara: «Els mestres, per a rebre ajuda pels seus textos infantils, li l'havien de demanar a la Conselleria d'Educació».

Per sort, l'atzar o el destí em col·locà en una situació inicialment privilegiada per a combatre l'esmentada creença. L'any 1986 el meu amic Josep Gregori creà Edicions Bromera i, des dels inicis de l'editorial, reclamà la meua ajuda. Li vaig fer de lector i assumí la meua proposta de crear una col·lecció de literatura infantil l'any 1990, «El Micalet Galàctic». Com a director inicial de la col·lecció, hi vaig poder influir en els textos que es publicaven i la meua selecció tenia uns criteris ben clars i definits: no volia caure en la publicació exclusiva de textos de caràcter costumista i folklòric de tradició oral, ni tampoc en les històries predominantment didàctiques. Es tractava de fer una col·lecció moderna i de literatura. La literatura infantil i juvenil

l'havien d'escriure persones amb una clara vocació i professionalitat literària, independentment del seu ofici, foren o no foren mestres. I crec, sincerament, que la selecció dels primers títols, tenint en compte les possibilitats de l'època, marcà una tendència clarament favorable a la qualitat literària, encara que, com era natural, entre els escriptors i les escriptores d'aquells anys la presència de docents era del tot majoritària.

En pocs anys, sobretot a partir dels noranta, la producció valenciana de literatura infantil i juvenil va créixer a un ritme extraordinari. Es consolidaren velles i noves editorials i, des d'aleshores, no han parat de nàixer editorials i noves col·leccions. Però tota aquella producció es desenvolupava sense cap atenció crítica i també amb molt poca divulgació, motiu pel qual em vaig sentir involucrat i compromés amb la dignificació i la reivindicació de la literatura infantil i juvenil al País Valencià. El meu pas, en dues ocasions, per una assessoria en un centre de formació del professorat va fer que tinguera l'oportunitat d'organitzar i d'impartir cursos sobre el foment de la lectura i el coneixement de la literatura infantil i juvenil valenciana. D'altra banda, a poc a poc, vaig tindre l'oportunitat de començar a escriure articles i textos sobre el tema que em feien estar permanentment informat sobre la producció de literatura infantil i juvenil valenciana que es feia cada any. La conseqüència era inevitable: vaig tenir la il·lusió d'escriure, com he dit al començament, una història de la nostra literatura infantil i juvenil.

Sobretot, perquè em passava un poc com a Joan Fuster a l'hora de redactar *Nosaltres, els valencians*. Segons confessava l'assagista en la introducció al seu assaig cabdal, la seua reflexió sobre la identitat valenciana era la classe de llibre que a ell li hauria agradat llegir escrit per una altra persona. Un sentiment que jo compartia perquè, en realitat, el que m'hauria agradat, més que escriure una història de la literatura infantil i juvenil valenciana, hauria sigut llegir-ne una escrita per una altra persona. Si l'escrivia jo, com és lògic, no tindria cap informació sobre quin valoració i significació obtenia la meua obra per a infants.

Però els pocs articles que es publicaven de tant en tant sobre el tema no em satisfien del tot. Hi trobava sempre que hi havia informacions rellevants no contemplades o plantejaments equivocats. Tampoc no em deixaven satisfet com a lector els llibres que es publicaven amb caràcter divulgatiu sobre la literatura infantil i juvenil catalana en general. En tots ells la paraula *catalana* tenia –i té– un abast quasi exclusivament regional. Aquest és un tema del qual s’hauria de parlar amb calma i sense prejudicis ideològics. Parlar de literatura catalana en general i de literatura infantil i juvenil catalana en particular –sobretot en els manuals publicats fins ara– significa fer referència principalment a autors de Catalunya i, com a molt, nomenar-ne uns quants de nascuts al País Valencià.

Com a conseqüència, la gran producció valenciana es trobava –i es troba– quasi sempre òrfena d’anàlisi i de crítica. Fins que no fa molt, l’any 2015, Francesc Gisbert publicà la seua tesi doctoral en aquesta mateixa editorial titulada *Una història de la literatura infantil i juvenil valenciana*, una ressenya de la qual publique per primera vegada en aquest llibre que recull una gran part dels articles i dels textos que he escrit al llarg dels anys amb l’objectiu de divulgar la literatura infantil i juvenil que hem escrit els valencians i les valencianes. L’obra de Gisbert, per sort, sí que em deixava satisfet. Per primera vegada es descrivia i es valorava una literatura ignorada per la crítica literària i per la investigació universitària. Però –sempre hi ha peròs–, a pesar de l’excel·lent contribució de Francesc Gisbert, la seua història té aspectes que podrien ser debatuts des d’una altra perspectiva. Com en tantes altres coses, la visió o aportació d’una altra persona no té per què contradir en res un treball ja fet, sinó tot el contrari, enriquir-lo. El mateix Gisbert encapçala el títol el seu llibre amb l’article indefinit: «una història». Per tant, hi pot haver altres històries i això em fa encara concebre esperances. Potser algun dia n’escriga una.

De moment, però, m’he de conformar amb l’obra que teniu a les vostres mans i que arreplega una gran part dels textos que he escrit principalment en revistes com *L’Aiguadolç*, *L’Illa*, *CLIJ*,

Faristol i, sobretot, *Caràcters*. El resultat –permeteu-me un poc d’amor propi–, vist ara en conjunt, he de confessar que no em desagrada. Sens dubte, és un testimoni de tot el treball que he fet al llarg de més de dues dècades per a reivindicar un tipus de literatura i uns autors, escriptors i escriptores, que mereixen almenys un reconeixement per diversos motius. Bàsicament, per exemple, perquè la seua qualitat és, en molts casos, equiparable a la dels escriptors d’altres gèneres. I faig aquesta afirmació perquè no sols m’he dedicat a llegir llibres infantils i juvenils per un interès professional, també he continuat llegint per afició literària molts llibres per a adults de poesia, de narrativa, de teatre o d’assaig, entre altres gèneres, i això fa que puga comparar entre unes obres i altres. En aquest sentit, hi he trobat llibres magníficament escrits i ben estructurats amb independència d’estar escrits per a infants o per a gent adulta. També gràcies a la literatura infantil i juvenil, al treball de les persones que s’han dedicat a escriure-la, la producció editorial valenciana ha pogut subsistir i consolidar unes empreses editorials que han destinat una part important dels seus guanys, aconseguits amb la literatura per a infants i joves, a la publicació de llibres per a adults de poesia, assaig, teatre o narrativa.

No obstant això, la literatura infantil i juvenil continua sent la germana pobre i la més ignorada de la nostra literatura: una literatura, per desgràcia, desconeguda encara per la societat valenciana. És, per dir-ho d’una manera literària, la cendroseta invisible. La que ningú no veu i que, a la fi, és capaç d’obtenir l’afecte del príncep i –això no es diu al conte clàssic– salvar i consolidar el benestar de la família. Es mereix, per tant, un bon reconeixement, al qual m’agradaria contribuir amb el meu recull d’articles que és, de moment, la meua particular aproximació a la literatura infantil i juvenil valenciana. Una aproximació fragmentària per la naturalesa i procedència dels textos recollits, però amb molta informació útil per als docents, que han de fomentar la lectura en valencià amb un bon coneixement dels textos que millor poden utilitzar, per als crítics i estudiosos universitaris que analitzen la producció literària valenciana per

a infants i joves, i també per a les persones que treballen en les biblioteques, perquè assessoren encertadament els seus lectors i les seues lectores. Si el llibre aconseguira aquesta utilitat, ja em donaria per ben satisfet.

Els tres textos que formen la primera part del llibre tenen en comú una visió panoràmica i descriptiva de la temàtica abordada i, dels tres, el primer és el que té per objectiu una aproximació més generalitzada a la totalitat de la literatura infantil i juvenil valenciana. Conté, per dir-ho clar, el germen inicial de la història de la literatura infantil i juvenil valenciana que encara no he escrit. Per això, potser, és un dels textos que més m'estime i que vaig escriure i publicar gràcies a la proposta de l'amic i poeta Antoni Prats, director de la revista *L'Aiguadolç*. Ja havia col·laborat abans amb la revista de la Institució d'Estudis Comarcals de la Marina Alta l'any 2004, amb un article sobre el conte i la narrativa breu valenciana i Antoni Prats m'encarregà la coordinació d'un número amb un dossier dedicat a la literatura infantil i juvenil del País Valencià. Hi vaig acceptar i vaig dissenyar el contingut de la revista i la distribució dels continguts de cada article. També, com és lògic, vaig fer una relació de les persones que havien de col·laborar i escriure cadascun dels temes proposats.

He de confessar que, en un primer moment, vaig intentar que l'article panoràmic l'escriguera una altra persona –per allò de no ser part, com a autor de literatura infantil, i jutge, en el sentit de crític literari– i, per això, li vaig fer la proposta a tres persones diferents vinculades amb el món universitari. Totes declinaren la invitació per motius relacionats amb l'exces d'activitats que tenien pendants, però una em va dir que *L'Aiguadolç* no era una revista de referència universitària i que, en conseqüència, per als professors universitaris no els era vàlida per al seu currículum acadèmic. Aleshores, vaig desistir de buscar cap altra col·laboració i vaig assumir directament la redacció de l'article. I ho vaig fer a partir d'un text anterior que havia publicat en un llibre catàleg per a commemorar l'arribada al número cent de la col·lecció «El Micalet Galàctic», 100

Micalets i un rastre de col·leccions. Naturalment, vaig haver de refer i d'actualitzar el contingut i vaig afegir informació sobre la poesia i el teatre.

El resultat crec que continua sent vàlid, encara que, des del 2011 fins ara s'han publicat molts més llibres i han aparegut noves editorials i escriptores i escriptors més joves. Per a actualitzar la informació hauria pogut incloure en aquest llibre els articles que cada any publiquen en la revista *CLIJ. Cuadernos de Literatura Infantil y Juvenil*, però per extensió i número excedirien el límit recomanable de pàgines d'aquest llibre. Gràcies a l'estima i la confiança de la directora de *CLIJ*, Victoria Fernández, fa ja més de vint-i-nou anys que hi col·labore i vint-i-nou o trenta articles anuals descrivint la producció de literatura infantil i juvenil al País Valencià donarien, sens dubte, per a un altre llibre. Un llibre amb una base de dades quasi completa de tot el que s'ha editat de literatura infantil i juvenil al nostre país en les últimes tres dècades i que facilitaria moltes de les investigacions futures.

Pel que respecta als altres dos textos, cal dir simplement que són una mostra de les moltes possibilitats d'estudi i anàlisi que ofereix la literatura per a infants i joves. El que tracta el tema de la por el vaig escriure a partir de la comanda d'una falla. Per sort, en les últimes dècades el món faller ha evolucionat molt, sobretot el relacionat amb l'elaboració dels *llibrets* anuals. Cada vegada són més els escriptors i les escriptores que hi col·laboren i, d'alguna manera, ens ofereixen també una oportunitat de donar a conèixer la nostra obra que jo intente sempre aprofitar el millor possible. L'últim tracta un gènere molt popular en altres literatures estrangeres, sobretot anglosaxones: la literatura de fantasia. Un gènere que personalment sempre m'ha interessat i que té un bon nombre de lectores i lectors fidels. El vaig publicar també a la revista *L'Aiguadolç*. Però queden encara molts altres temes específics per descobrir, investigar i divulgar protagonitzats per la literatura infantil i juvenil valenciana.